

VM I FODBOLD. DE ØJEBLIKKE, VI SÅ HURTIGT GLEMMER

Andreas Rasch-Christensen, forskningschef, VIA University College

I mange år var det forslidte motto, at sport og politik ikke måtte blandes sammen. Med VM i Qatar er spørgsmålet snarere, om fodbold lejlighedsvis kan få lov til at være fodbold. Kan sportspublikummet, som den tysk-amerikanske litteraturprofessor Hans Ulrich Gumbrecht skriver i *In Praise of Athletic Beauty*, fortsat "fortabe sig i tilstedeværelsen"? For Gumbrecht er fodbold et æstetisk drama, der udspiller sig i nuet, mens kampen foregår. Som fodboldfan glemmer vi alt andet omkring os og oplever kampen på dens egne præmisser. Faktisk kan æstetikken næppe indfanges ved at skrive eller fortælle om slutrunder, kampe eller mål. Det kan i bedste fald tegne brudstykker af fodboldoplevelser. Indfangelse af nuet og fortabelsen og dermed fodboldæstetikken sker kun, hvis vi hengiver os.

“ Sluk fjernsynet, eller æd dobbeltmoralen.

Svært var det ikke i VM-finalen over dem alle. Et sandt overflødhedshorn af fodbolddelikatesser serveret i en hæsblæsende fortælling med sydamerikansk passion og fransk kampgejst og vindermentalitet som plottets hovedingredienser. Generationernes flerfoldige spejl ind mod hinanden som den argentinske troldmand Lionel Messi og hans landsmand Diego Armando Maradonas spøgelse. Eller selvsamme Messis kamp mod den yngre generations superprins i form af franske Kylian Mbappé. Ellers kan man jo også bare fremkalde billedet af Argentinas andet mål. Messi til Alvarez til Mac Allister til Di Maria.

Med valget af Qatar som værtsnation for VM 2022 blev fodbold ikke bare afsæt for heftige diskussioner om diktatur, korrumpere organisationer og homofobi. Det blev slet og ret for mange fodboldfans et eksistentielt valg mellem at se kampene eller vende VM ryggen. Sluk fjernsynet, eller æd dobbeltmoralen. Kunne man tillade sig at fordybe sig i fodboldoplevelsen, når konteksten omkring den er tilsvinet af svindel, dødsfald og brud på menneskerettigheder? Det moralske kompas blev i den grad udfordret, fordi VM i fodbold blev voldættet ind i politiske og etiske dilemmaer. Sådan har det måske nok været i lang tid. Det fyldte bare ikke så meget ved VM i Rusland i 2018.

I behørig tid, inden dramaerne udspillede sig i ørkensandet, drøftede idéhistoriker og journalist Oscar Rothstein tilbage i juni 2016 fodbold med filosof Frederik Stjernfelt i fodboldmediet *Mediano*. Det skete med afsæt i Gumbrecht. Samtalen drejede sig bl.a. om fodbold som noget æstetisk og unikt, men også om de myter, fortællinger og analogier, som man kan trække ud af sporten. Rothstein udfoldede også det perspektiv i mediet *Zetland* i februar 2018 i artiklen ”Aldrig har der været mere snak om fodbold. Men har vi glemt hvordan man ser det?”.

Rothstein udfordrer her Gumbrechts syn på fodboldens æstetiske kvalitet som det, der udspiller sig i løbet af de 90 minutter plus tillægstid. Fodbold er oliestaters opkøb af traditionsrige storklubber. Det er transferrygter og opslidende twitterdebatter. Det er forsøg på dannelse af Super League og svimlende tv-penge. Det er også fortællinger om kærlighed og dedikation. Om tidsudstrakt sorg og glæde. Da daværende FIFA-præsident Sepp Blatter annoncerede Qatar som vært for VM 2022, blev fodboldens varemærke som et æstetisk frirum for alvor spidsbelastet. Særligt fordi vi blev i tvivl om, hvorvidt vi i det hele taget bare i et splitsekund kunne nyde fodbolden, mens den dansede på graven af døde migrantarbejdere.

Fodboldelskere, fodboldinteresserede eller blot fodboldnysgerrige står nu for alvor med nogle helt fundamentale valg, i forhold til hvordan fodbold skal tilgås. Nu er det ikke nyt, at fodbold fylder i alle mulige former. Den beskrives, analyseres og diskuteres ud fra filosofiske, politologiske, poetiske, historiske og æstetiske tilgange. Sådan har det altid været. Det nye består i, om man netop kan hengive sig til selve spillet og nyde det uden at forholde sig til alt det, som befængt omkranser det.

“ For de blinde er han lyset, for de sultne er han brødet, for de døde er han livet, og for de ensomme er han ledsageren.

Mange ved, hvad der sker, hvis man ikke kan hengive sig til fodboldens æstetik i en Gumbrechts forstand. Jeg er selv ansvarlig for et 2. divisionshold, og dermed er de officielle kampe sjældent mulige at opleve. Dels grundet formelle forpligtigelser. Dels som følge af det generelle spændingsniveau, der kan betyde, at jeg må fortrække til andre dele af stadion end der, hvor der er frit udsyn. Derfor giver træningen det efterlyste frirum. Der, hvor ansigtets krampetrækninger fortaber sig. Der, hvor antallet af tanker minimeres.

Træningssessioner har deres egne rammer og regelsæt og kan ikke erstatte kampene, men de giver noget gavmildt videre. Målene rykkes tættere sammen i bestræbelsen på at gøre rummene mindre. Antallet af berøringer begrænses, og spillet bliver ekstraordinært hurtigt og direkte. Løbene sidder i skabet, når det hele kulminerer. Intensiteten er høj, og kommunikationen er tydelig. Anderledes tager det sig ud, når dødbolde trænes. Det går langsomt, fordi der skal trænes opstillinger, forskellige kombinationer og indlæg med yder- og inderskru.

Jeg betragter det fra sidelinjen. Jeg prøver ikke at forholde mig til eller forstå det. Jeg er der bare.

Ved VM blev vi forkælet med mål fra den helt øverste hylde. Nu behøver fodbold, ligesom kunst, i æstetisk henseende ikke være smukt. Det kan være den kroatisk velkomponerede defensiv i kvartfinalen mod Brasilien eller den marokkanske overlevelseskamp, der rakte til en kvartfinale. Det kan også være den uruguayanske midtbanespiller Federico Valverdes hidsige løb over en halv banelængde afsluttet med en glidende tackling af den sydkoreanske modstander, som efterfølgende fik uruguayanerens hoverende begejstring skreget ind i hovedet.

Men der er også målene. Brasilianske Richarlison stod for to af de bedste. I det opgøret mod Serbien i det indledende gruppespil kæler holdkammerat Vinicius Junior bolden ind til den langlæmmede Tottenham-spiller. Richarlison med ryggen mod modstanderens mål vipper bolden op i luften til sig selv, og i samme bevægelse drejer han rundt i luften og saksesparker bolden i mål. I den sekvens stod tiden stille, og det gjorde den for mange. På Twitter karakteriserer det brasilianske medie Series Brasil angriberen. For de blinde er han lyset, for de sultne er han brødet, for de døde er han livet, og for de ensomme er han ledsageren.

Et andet af Richarlisons mål, der udmærkede sig særligt, var 3-0-scoringen i ottendedelsfinalen mod Sydkorea. Et overflødhedshorn af flydende kombinationsspil mellem Marquinhos og Thiago Silva resulterede i en fri Richarlison, der tæt under mål bare skulle sætte en inderside på. Det hele blev fejret med den for sydamerikanerne obligatoriske dans. For Richarlison er signaturen at danse som en due, og efter målet på Sydkorea bød han sågar cheftræner Tite op.

Hvor det første mål var sand akrobatik, så var det andet indramningen af nålestikspræcise kombinationer. Også i mange andre kampe var vi vidner til smukke opspil. Det måske mest gennemspillede mål kom i gruppekampen mellem Serbien og Cameroun. Serberne afleverede bolden til hinanden igen og igen i det afrikanske straffesparksfelt. Flere gange var afslutningsmuligheden til stede, men bolden blev trillet videre for slutteligt at lande hos Aleksandar Mitrovic, der forbarmede sig og endte forsvarsspillerens mareridt.

VM var gavmild på sådanne mål og opspil. For den verserende medi-edækning og efterrationalisering vil de formodentlig ikke spille den store rolle, fordi de aldrig blev udslagsgivende for kampene om trofæet. Richarlison måtte sammen med Brasilien skuffende forlade VM efter kvartfinalerne, og Serbien kom end ikke videre fra det indledende gruppespil. For mange af tilskuerne i Qatar og hjemme bag tv-skærme og iPads udgør de selve essensen af fodboldoplevelsen. Det er kun os sammen med spillerne på banen, der sammen får de uforglemmelige øjeblikke indprentet i hukommelsen. Vi så det den dag, da Richarlisons saksespark fik tiden til at gå i stå. Vi fulgte kampen mellem Serbien og Cameroun, da Mitrovic afsluttede et opspil, der gav fodboldæstetikken helt nye højder.

Fodbold er en særlig iscenesættelse af æstetiske øjeblikke. Også inden for sportens verden. Til forskel fra mange andre sportsgrene kan kampene ende uafgjort og endda helt uden mål, hvilket det har givet fodbolden en i træskolængder lang indflyvning i det sportsgale amerikanske kontinent. Fodboldforfatteren Bo Kampmann Walther ser noget ganske særligt i, at holdene har en midtbane. Ikke bare et angreb og et forsvar. Det er midten, der udgør fodboldens helt unikke forskel. På den huserede kroat Luka Modric ved den for ham nok sidste slutrunde. Verdens officielt bedste fodboldspiller anno 2018 ejede midtbanen ved VM i Qatar. Den lille, lette og i fodboldsammenhænge aldrende midtbanegeneral snørede det heroisk kæmpende kroatisk hold sammen og spredte glæde med den evigt kællende ydersideaflevering.

Mange vil savne Messi, Ronaldo og Suarez. Jeg vil savne Luka Modric den dag, han stiller støvlerne på hylden. Ikke fordi han scorer mål eller laver assists på samlebånd. Modric styrer og regerer lige der, hvor fodbold bindes sammen og har sit unikke særpræg. På midten.

Fodbolden er selvfølgelig også særlig grundet dens regelsæt. Senest har det udviklet sig med det berømmede og berygtede VAR-system, og VM har ikke gjort det mindre kontroversielt. I et æstetisk perspektiv udfordrer VAR fodboldkampens rullende fortælling. Hovedambitionen med VAR er besnærende sympatisk. VAR skal i nogle ganske bestemte og afgørende situationer sikre, at mål og straffesparkskendelser falder korrekt ud. VAR skal i sin objektivitet afdramatisere fodboldens dramatiske nerve hen imod et videnskabeligt paradigme. Men VAR tilfører et nyt drama.

“ Vurderinger afhænger af øjnene, der ser, og det kræver, at vi kan indramme fodbolden på banen og for et splitsekund glemme de politiske rammer.

Fodboldens nerve består også af dommere af kød og blod. De foretager skøn og træffer rigtig mange beslutninger hvert eneste minut. Det gør de på baggrund af en faglighed bygget op af viden, uddannelse og erfaringer. Og kvaliteten er støt stigende. Selv uden VAR ville vi ikke efter VM i Qatar have stået og tygget på en bitter eftersmag af fejlagtige dommerkendelser. Dommerstanden holdt samlet set et meget højt niveau gennem hele turneringen. Inklusive de fejlkendelser, der altid kommer.

Et aspekt ved VAR er de endeløse afbrydelser. Et juridisk pedanteri, hvor hver evig eneste kontroversielle hændelse skal efterses af systemets vogtere. I åbningskampen ved VM bragte Enner Valencia øjensynligt Ecuador foran tidligt i kampen, men VAR's nidkære blik havde opfanget en millimeterbaseret offside, som intet menneskeligt blik havde fået øje på. Absolut ingen ville have stillet spørgsmålstegn ved scoringen, og formodentlig ville end ikke en langsom gengivelse havde løftet sløret for offsidens. Kendelsen blev ikke udslagsgivende for kampen, og Enner Valencia bidrog med hele to yderligere mål i 1. halvleg. Kendelsen betød dog, at Valencia ikke står noteret for et vaskeægte VM-hattrick i historiebøgerne, og det er trods alt også noget.

Fodbold er ikke og har aldrig været en afbrydelsessport, som man kender fra andre sportsgrene som fx *American football*. Oplevelsen af en fodboldkamp skal bare være en anden. Halvlegspausen er rigelig til mental og ernæringsmæssig restituering. VAR ødelægger det flow, der er en kamps grundfortælling. Hjemme foran fjernsynet jubler vi end ikke længere ved scoringer. Vi kigger nervøst på dommeren og afventer, om vi nu skal til det obligatoriske eftersyn. Neglebidende ser vi på den afventende dommer, der gennem hørebofferne er i dialog med VAR-rummet. Den endelige afgørelse udløser ikke længere samme jubel. Nærmere lettelse eller skuffelse.

End ikke VAR fjernede fortabelsen og fordybelsen i VM på fodboldens præmisser. Det smukke, det elegante, det grimme og det uskønne. Vurderinger afhænger af øjnene, der ser, og det kræver, at vi kan indramme fodbolden på banen og for et splitsekund glemme de politiske rammer. Ikke mindst når værtsnationen var Qatar. Dilemmaerne og dobbeltmoralen flød i stride strømme gennem mediernes kommentatorspor og debatpalter. Det var været indlysende nødvendigt. Fodbold er dog også bare fodbold. Det indså DBU alt for sent.

Nu vil jeg gå ned på Brabrand's baner, hvor der fortsat trænes i vintermånedernes frost og kulde på kunstgræs. Det giver mig den ro og fordybelse, som alle mennesker har brug for. Det er min julefred. Jeg vil med Gumbrecht's ord fortabe mig i tilstedeværelsen, så er der nok af andre, der kan analysere.

REFERENCER

Gumbrecht, Hans Ulrich (2006). *In Praise of Athletic Beauty*. Harvard University Press.

Rothstein, Oscar (2016). Fodbold og filosofi – Frederik Stjernfelt og Oscar Rothstein. *Mediano*, juni 2016.

Rothstein, Oscar (2018). Aldrig har der været så meget snak om fodbold. Men har vi glemt, hvordan man ser det? *Zetland*, februar 2018.

Vestergaard, Morten (2022). Tro, håb og hurtige fødder. Ekspert sætter ord på fodboldens magi. *Jyllands-Posten*, december 2022.